

Az 1956-os forradalom eseményei a Veszprémi Vegyipari Egyetemen ©

Kronológia

„Az 56-os forradalom s különösen annak kegyetlen leverése hatására leesett a hályog számos nyugati baloldali szemérről, végre tisztán látták a szovjet kommunizmus valódi természetét. Forradalmunk a szó szoros értelmében világtörténelmi jelentőségű volt.”

Sólyom László nyilatkozata, 2006. aug. 18. (Magyar Nemzet 2006. aug. 19. 25. old.)

„1956-ban a magyar nép a kommunista diktatúra és egy idegen hatalom uralma alatt szenvedett és változást akart. A diktatúra, a cenzúra és a titkosrendőrség eltörlését, szabad választásokat, a politikai foglyok szabadon bocsájtását követelték. ... A magyar hazafiak szembeszálltak egy birodalommal, hogy kivívják szabadságukat ... A szovjetek eltiporhatták a magyar felkelést, de a nép szabadságvágyát nem. ... A magyar nép példája ma is mindenkit lelkesít, akinek drága a szabadság eszméje.”

George W. Bush beszéde Budapesten, 2006. jún. 22-én a Citadellán.

„1956 tragédiája a szovjet rendszer lemoshatatlan szégyenfoltja marad örökre.”

Borisz Jelcin nyilatkozata Budapesten. 1992. novemberében. (Valóság 2003. 12. szám, 66. old.)

* * *

Történelmi előzmények. 1945 után a szovjet hadsereg által megszállt kelet-európai országokban Lengyelországtól Bulgáriáig a fordulat éve (1948-1949) után a szovjet állami és társadalmi rendszert másolták. Ide tartozott a marxista ideológia egyeduralma, a „klerikális reakció” elleni harc (iskolák államosítása, egyházi vezetők letartóztatása), az iskolai osztályozási rendszer, az orosz nyelv kötelező oktatása, a származás szerinti megkülönböztetés (munkás, dolgozó paraszt, egyéb és osztályellenség), az egyetemeken a katonai tárgy és az ideológiai tárgyak bevezetése, az ipar és a kereskedelem államosítása, a mezőgazdaság kollektivizálása, a már Lenin által rendszeresített koncepciók sora. Létrehozták az internálótáborok rendszerét (Magyarországon 100, Lengyelországban 97 tábor volt), a besúgórendszert, megszakították a személyes és információs kapcsolatokat a „szocialista államok” és a Nyugat között, de jórészt a szocialista államok között is. Mindezt a szovjet állampolgársággal és katonai ranggal is rendelkező vezetők (Rákosi Mátyás, „Sztálin elvtárs legjobb magyar tanítványa” és Gerő Ernő) által moszkvai utasítások alapján irányított, minden munkahelyen jelen lévő, törvények felett álló állampárt és szovjet tanácsadók vezényelték. A „béketábor” a III. világháborúra készült, a Szovjetunió vezetésével „a kapitalisták által elnyomott nyugati munkásság” és a harmadik világ felszabadítását tűzve ki célul. A félelem légkörében a legfőbb jelszó az éberség, a legfontosabb feladat a „sorainkban megbúvó ellenség” leleplezése volt. A végrehajtás biztosítéka volt a szovjet KGB-nek megfelelő Államvédelmi Hatóság (ÁVH) és az országban lévő szovjet támaszpontok rendszere is.

Sztálin halála (1953. március 5) után 1953. június 17-én felkelés tört ki *Kelet-Berlinben*, amelyet levertek. 1956. febr. 26-án az SzKP XX. Kongresszusán Nikita Hruscsov titkos beszédében elítélte a sztálini vezetést. 1956. március 9-én felkelés *Tbilisziben*, a szovjet páncélos csapatok könyörtelenül leverik. Szemtanúk szerint rengeteg holttest úszott a várost kettészelő Mtkvari folyóban, s az eseményről évtizedekig hallgatni kellett. – 1956. június 28-án százezres tüntetés, majd 30-ig harcok a lengyelországi *Poznańban* (100 halott, többszáz sebesült), majd Varsó blokádja, de a támadás az utolsó pillanatban ott elmarad.

Veszprémi előzmények. A „klerikális” Veszprémben 1949-ben létrehozott „szocialista” egyetemen, melynek hallgatói az első évben naponta katonás rendben, mozgalmi nótákat énekelve vonultak a viadukt alatti Davidikumtól az egyetemig, 1950-ben koncepciók pert szerveztek két „egyéb” származású hallgató ellen. (*Érdi-Dezsényi ügy*, 1950.) *Dezsényi Györgyöt* – apja kereskedő volt – mondvacsinált ürügyekkel az ország minden felsőoktatási intézményéből kizárták (A kisiparos származású, eredetileg elsőrendű vádlottnak szánt *Érdi Miklós* végülis egy megrovással megúszta.). Elkezdődött a katonai tárgy, a marxista ideológiai tárgyak és az orosz nyelv oktatása, hallgatók, oktatók eltávolítása származási alapon, majd Sztálin halálát viszonylagos enyhülés követte. Az 1954-

ben létrehozott, pártonkívüliek részvételére is számító Hazafias Népfrent Budapesten és más városokban, így Veszprémben is értelmiségi tanácskozásokat szervez.

1956 október 15. A városi Hazafias Népfrent oktatók részvételével értelmiségi ankétot szervez az egyetem kamaratermében, amelyen a párt politikájával szemben kritikák hangzanak el, pl. a származási diszriminációkkal, hozzá nem értők politikai alapon való kinevezésével kapcsolatban.

Október 21. Veszprémben is olvassák a szegedi és a budapesti egyetemek felhívását a Szabad Ifjúságban. *Füredi Zoltán* és *Szűcs István* elkezdik az egyetemisták új szervezetének, a MEFESZ-nek a szervezését, táviratban közlik a budapestiekkel csatlakozási szándékukat. A Várban lévő kollégiumban úgy döntenek, hogy az alakuló ülés október 23-án lesz.

Október 22. A szegedi egyetemisták Veszprémbe érkező küldötte *Kádár Attila* ismerteti a szegedi felhívást. Nagygyűlési meghívók készülnek a szegedi, budapesti, miskolci egyetem felhívása alapján összeállított követelésekkel.

Október 23. Miskolcra *Édes Pál* és *Jaszlics Iván*, Sopronból *Nagy László* hallgató érkezik Veszprémbe, kapcsolatba lépnek az itteni diákvezetőkkel. – Az NDK-ban tartózkodó *dr. Polinszky Károly* dékánt helyettesítő *dr. Nemezc Ernő* dékánhelyettes megígérteti a szervezőkkel (*Füredi Zoltán*, *Bíró Sándor*, *Szűcs István*, *Horváth Lajos*), hogy tartózkodnak a provokációktól. Délután 3-kor nagygyűlés kezdődik a Petőfi Színházban, egyetemi oktatók, veszprémi, miskolci, szegedi, soproni hallgatók, városi fiatalok, meghívottak, a párt és a ÁVH megfigyelői részvételével. A hallgatók megalakítják a MEFESZ-t, vezetőjének *Füredi Zoltánt*, szervező titkárnak *Szűcs Istvánt* választják meg, Követeléseiket 20 pontban foglalják össze. *Dr. Benedek Pál* egyetemi tanár az Egyetemi Tanács szolidaritásáról biztosítja a hallgatókat.

Október 24. A hallgatók röplapokon terjesztik felhívásukat a környező településeken. Az egyetem tanszékteste kimondja, hogy az egyetem autonóm. A MEFESZ a Rádióhoz küldött táviratban üdvözl *Nagy Imrét*, elítéli a vérontást, követeli *Gerő Ernő* visszahívását, a statárium eltörlését és – a közönséges bűnözők kivételével – az amnesztiát.

Október 25. Az egyetemisták *Hartner László* vezetésével fegyvert követelnek, budapesti társaikhoz akarnak csatlakozni jogos harcukban. A hallgatókat képviselő, *Szűcs István* és *Kolonics Zoltán* Mosonmagyaróváron, majd Budapesten tárgyal. – Este 8-10 ezer fős tüntetés van a városban hallgatók részvételével.

Október 26. Az Egyetemi Tanács és a MEFESZ *dr. Nemezc Ernő* és *Füredi Zoltán* aláírásával kiáltványt intéz Veszprém városához, amelyben kérik, hogy az üzemek, hivatalok képviselőiket küldjék el az egyetemre, egy Budapestre küldendő delegáció megválasztására. Reggel az egyetem elől kb. 10 ezer tüntető – köztük sok hallgató és oktató – indul a 48-as emlékműhöz. *Solymár Károly* elszavalja a Talpra magyart (Nota Szerk.: Petőfi *Nemzeti dalát*). – A küldöttgyűlésen egyetemi oktatók és hallgatók jelenlétében elfogadják a megye lakosságának tüzszünetre, amnesztiára, a szovjet csapatok visszarendelésére, és a sztrájkra vonatkozó felhívását, s megválasztják a Megyei Nemzeti Forradalmi Tanácsot.

Október 27. Megalakulnak a munkástanácsok, reggel az egyetemisták tartanak gyűlést, délelőtt van a veszprémi üzemek és intézmények második küldöttgyűlése. – Este *dr. Benedek Pál* vezetésével küldöttség megy a közeli szentkirályszabadjai orosz katonai repülőtérre, megkísérelve, hogy elejét vegyék a szovjet csapatok támadásának.

Október 28. A Megyei Nemzeti Forradalmi Tanács elnöke, *Lóránd Imre*, az egyetem képviselői és a hallgatók küldöttei *Badalik Bertalan* veszprémi római katolikus püspök segítségét kérik a város nyugalmanak biztosításához. Ő óvatosságot ajánl. – Szovjet tankok jelennek meg Veszprémben, amelyek a tengert és Szeuett keresik. Megkezdődik az ÁVH alakulatok lefegyverzése és a pártfunkcionáriusoknál lévő fegyverek összegyűjtése.

Október 29. Toborzás a nemzetőrségbe. – A Veszprém Megyei Nemzeti Forradalmi Tanács harmadik küldöttgyűlése a MEFESZ 20 pontos felhívása alapján további, pl. a határon túli magyarokra, a

Varsói Szerződés felülvizsgálatára vonatkozó pontokkal egészíti ki a követeléseket. – Hallgatók élelmiszert visznek Budapestre. (Később egyikükkel, *Otrok Györggyel* kifizették a „fuvardíjat”.) – Egyetemisták az ÁVH laktanyában beszélnek a sorkatonákkal. – A forradalom első veszprémi áldozatát, a mosonmagyaróvári sortűzben agyonlőtt, s a kórház melletti Alsóvárosi temetőben, a hősi halottak sorában felravatalozott *Szalai István* főiskolai hallgatót a veszprémi egyetemisták nevében *Szűcs István* búcsúztatja.

Október 30. A Munkástanács 10 pontos memorandumot készít a követelések felsorolásával (pl. kilépés a Varsói Szövetségből). – A MEFESZ felhívásban követeli a szovjet hadsereg azonnali kivonulását. – Az egyetemisták és a városi fiatalok fegyvert követelnek, de a Megyei Nemzeti Forradalmi Tanács ezt nem teljesíti. – Az egyetemen megkezdí adását 43 méteren 120 watt teljesítménnyel a Szabad Veszprém Rádió *Dobos Dezső* adjunktus irányításával, *Fábián Pál* technikus, valamint oktatók és hallgatók (pl. *Kampós Klára*) segítségével magyar, német, angol és orosz nyelven. Az adó mellett egy rádióhallgató állomás is működik oktatók (pl. *Újhidy Aurél*), hallgatók és néhány középiskolás közreműködésével. – Folyik az élelmiszer gyűjtés és szállítás a fővárosba. – Veszprém katonai parancsnokának utasítására megkezdődik a nemzetőrség szervezése, egy egyetemi század is alakul 80 fővel. A MEFESZ a katonaságnak szóló röpiratot jelentet meg.

Október 31. Poznańban lengyel egyetemisták tömeggyűlésen szolidaritást vállalnak a magyarokkal és véradásra szólítanak fel. Az NDK-ból hazatérő *Polinszky Károly* dékán rövid időre Veszprémbe jön, majd visszautazik Budapestre. – Az egyetemen tartott gyűlésen megszavazzák, hogy 240 fegyvert kapjon a nemzetőrség, köztük 80 egyetemista. – A 25 tagú Megyei Nemzeti Forradalmi Tanács új elnöke *dr. Brusznjai Árpád* latin szakos gimnáziumi tanár, a MEFESZ részéről tagja *Szűcs István* és *Sági Ferenc*. – Egy helyet fenntartottak a Keszthelyi Mezőgazdasági Akadémia képviselője számára. A Városi Nemzeti Forradalmi Tanács tagja lett *Szabó János* oktató és *Bíró Sándor* hallgató.

November 1. Gráci egyetemisták gyógyszer, élelmiszert hoznak, beszámolnak a gráci szimpátia-tüntetésről. – A Helyőrség Forradalmi Katonai Tanácsa a hallgatók részvételével 32 fős operatív csoportot hoz létre, amely Zircen (*Rozmanith Antal* adjunktus vezetésével), Bakonybélén, Nagyesztergáron és Gyulafirátóton is jár és intézkedik.

November 2. MEFESZ rölap a munka felvételére szólít fel. Megváltoztatnak egyes utcaneveket. Délután a Szentháromság-téren püspöki gyászmise a Budapesten elesett hősi halottakért. (A püspököt 1957-ben Hejcére száműzték.)

November 3. Négy egyetemi nemzetőr a szentkirályszabadjai orosz támaszpont felderítésére indul, közülük *Vékony Ferencet* és *Végh Antalt* elfogják. – A veszprémi laktanyában *dr. Brusznjai Árpád* és *Szűcs István* szól a katonákhoz.

November 4. Két oldalról támadás Veszprém ellen, a támadók olykor egymást lövik. A harcokban veszprémi fiatalok, egyetemi hallgatók és az akkor itt tanuló és harci tapasztalatokkal rendelkező *koreai diákok* is résztvesznek. (Ez utóbbiak többségét 1957-ben hazarendelték.) A Vár bejáratánál lévő barikádot *Kocsis Géza* tanársegéd vezetésével jórészt egyetemisták védik. A harcokban négyen megsebesülnek, *Bagi József*, *Pásztor Antal*, *Solymár Károly* (súlyosan, őt *Rakáts Editnek* sikerült kórházba juttatnia), és *Tóth Károly*. Több hallgató, így az operatív szakasz egyik raja is fogságba esik. Összegyűjtik és kihallgatják a Rákóczi téri kollégiumban, a Városháza épületében, a Megyeházán és az egyetemen található diákokat.

November 5-7. A Várban talált hallgatókat a várbörtönbe viszik, a másik gyűjtőhely a Megyeháza pincéje. A szovjet hatóságok és magyar segítők által lefolytatott kihallgatások 6-án és 7-én folytatódnak.

November 8. Teherautókon 91 kiválasztott veszprémit, köztük 61 egyetemistát és 3 oktatót (*Balogh Lajos*, *Kocsis Géza*, *Vígh Antal*) Dunaföldváron, Debrecenen át Ungvárra deportálnak. A teherautókról kidobott cédulákon értesítik hozzátartozóikat, hogy viszik őket „Szibériába”. A deportálás tényét a Szovjetunió és a Kádár kormány hivatalosan tagadja. (A színpalak mögött *Kádár János* és *Münnich Ferenc* helyteleníti.)

November 8 – december eleje. Az ungvári börtönben adatfelvétel, kopaszra nyírás, fényképezés, két hétig kihallgatások. A diákok a börtönben Poznań és Berlin feliratokat találnak. Rövidesen a veszprémiek közül 59 főt tovább szállítanak Sztrijbe, hogy legyen hely az ország különböző városaiból (pl. Debrecenből) érkező következő szállítmányoknak. – Itthon megindulnak a mentési akciók az elhurcoltak hazahozataláért (*dr. Benedek Pál, dr. Polinszky Károly, Vekerdí József, egy budapesti tanár és mások*).

December 6. A budapestihez hasonló nőtüntetés, amelyen *Dobosné Szabó Éva* tanársegéd elszavalja a Nemzeti dalt. Később a résztvevők közül Dobosnét és kb.100 társát elbocsájtották az állásából.

December 12. A korábban letartóztatott, majd Debrecenben a szovjet hatóságok által „Tanár Úr, maga nem csinált semmit, menjen haza” megjegyzéssel szabadon engedett *dr. Brusznay Árpád* tanárt ismételt letartóztatják. (*Pap János* megyei titkár követelésére halálra ítélték és 1958. jan. 9-én kivégezték.)

December 17-23. Három csoportban visszazárlítják a deportált veszprémieket a Várbörtönbe, ahonnan kihallgatás után 2-3 napon belül, miután a veszprémiektől a pufajkák helyett megfelelő ruhát kapnak, hazatérhetnek. Volt köztük, aki ezt követően elhagyta az országot és tanúskodott az ENSZ külön-bizottsága előtt.

Az oktatók közül *Szabó Lászlót* – aki a Marxista Tanszék oktatója volt – internálták, 13-at az egyetemről eltávolítottak, pl. *Balogh Lajost, Bereczky Évát, Dobos Dezsőt és feleségét, Újhidy Aurélt, Vigh Antalt* (aki nem vállalta, hogy besúgó lesz), néhányat megvertek. A hallgatók közül *Füredi Zoltánt* és *Sasvári Mihályt* internálták, többeket megvertek, hosszabb-rövidebb időre letartóztattak, kizártak minden egyetemről, vagy a veszprémiből. Többüket csak egészségre káros munkahelyre vették fel. Volt köztük, aki csak hat év késéssel, 1963-ban vehette át a diplomáját. *Sziji Ferenc* csak egy dékáni megrovást kapott, de ez is elég volt ahhoz, hogy két évig ne kaphasson mérnöki beosztást. Több nem oktató egyetemi dolgozót is elbocsájtottak, (pl. *Hegyi Higgint, a Szilikátkémia Tanszék lakatosát*) ill. fegyelmi büntetésben részesítettek (pl. *Fábián Pált*).

Nyugatra távozott 8 oktató és 51 hallgató, köztük két volt deportált és az egyik sebesült.

Dr. Polinszky Károly dékán a Veszprémből eltávolított hallgatók részére esti tagozatot szervezett a budapesti Vegyipari Technikumban, hogy tanulmányaikat folytathassák és befejezhessék.

Rehabilitáció. Az egyetem először egy semmitmondó általános szabvány-szöveget tartalmazó sokszorosított „sajnálkozó nyilatkozattal” próbált eleget tenni a rehabilitáció iránti igénynek, és sokan, pl. a deportáltak kimaradtak volna. Az ezzel szembeni tiltakozás hatására a rektor 1990. július 5-én az Egyetemi Tanács tagjai többségének egyetértésével felkérte *dr. de Jonge Jánost*, (majd lemondása után *Pleva Lászlót*), *Meskó Gábort* és *dr. Paczolay Gyulát* alaposabb vizsgálat lefolytatására. Ennek eredményeként 1991. október 29-én ünnepélyesen névre szóló, s az elszennvedett jogsértést (letartóztatás, deportálás, verés, kizárás, előléptetés, tudományos fokozat megszerzésének akadályozása stb.) pontosan megnevező erkölcsi rehabilitációt tanúsító okiratot vehettek át az érintettek.

Budapesti, debreceni, keszthelyi, miskolci, mosonmagyaróvári, soproni és szegedi társaik mellett a veszprémi egyetemisták is beírták nevüket az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc fényes lapjaira, s egyúttal létrejött a megbékélés is a veszprémiek és az egyetem között.

Dr. Paczolay Gyula

U.i.: Irodalom a tbilisi felkelésről: *Babirák Hajnalka*: "Mi magyarokra nem lövünk." 1956 máig ható üzenete Georgiában. – Új Horizont (Veszprém) 2006. 3.szám, 71-76.old.

Megjelenet: Egyetemünk (Veszprém) 2006/6 szám 23. old (1.rész) és 2006/7.szám 20-21.old. (2.rész)

Közzétette 2006. október 24-én:

© OSSERVATORIO LETTERARIO

*** Ferrara e l'Altrove ***

Copyright 1997-2006/2007 ed anni successivi – és további évek

<http://www.osservatorioletterario.net>